

mokslinius reikalavimus. Šios parodos knygos svarbesnės ne turinio, bet išties kolekcijos požiūriu. Visų pirma jos reikšmingos dėl to, kad išliko toje vietoje ir tokiais laikais bei tapo vienintelėmis istorijos liudininkėmis. Jos byloja apie istoriją ir likimą bibliotekų, kuriose anksčiau buvo, o tuo pačiu - ir pirmiausia - apie žmones, kadaise buvusius jų skaitytojus, kurių šiandien, deja, nebėra. Priešingai nei knygos, žmonės neišgyveno, bet atminimui palikuonims apie save paliko pastabas knygų parašėse ir kitose vietose. Taigi knygos yra paminklas žydų gyvenimui, žydų literatūrai ir kultūrai Lietuvoje, kurios centras buvo Vilnius, vadinamas *Jerusholajim de Lite* - Lietuvos Jeruzale. Šios knygos kaip istoriniai dokumentai turi didelę reikšmę: jos yra nepakeičiamos tautos išlikimo liudininkės ir todėl neįkainojamos. Dėl to paroda ne tik Vilniuje, bet ir kitur sukėlė didelį susidomėjimą. Nuo 1998 m. balandžio mėn. iki 1999 m. gegužės mėn. ji keliavo per Vokietiją ir Šveicariją. Iš pradžių ją buvo galima pamatyti Švietimo ir kultūros centre Froidentalyje, buvusioje sinagogoje, po to, Dresdno krikščionių ir žydų darbo bendrijos dėka, šio miesto rotušėje. Frankfurto prie Maino, Tiubingeno ir Duisburgo universiteto bibliotekos bei Hamburgo katalikų

akademija pratęsė parodą eksponuojančiųjų sąrašą. Galiausiai ją buvo galima aplankyti Žydų bendruomenės namuose Ciuriche. Visose parodose buvo gausu atidžių ir besidominčių lankytojų. Vilniaus Gaono darbų paroda keliaudama per įvairius miestus tarsi sekė pėdomis kai kurių jo mokinių, kurie leidosi į Vidurio ir Rytų Europos šalis studijuoti bei skelbti žinias su savo mokytojo aiškiais patarimais, rekomendacijomis. Vis dėlto dabar tai vien knygos, perteikiančios žinias ir tuo pačiu primenančios apie nebesamą žydų pasaulį, atspindimą jose.

Vilniaus Gaono knygos buvo ir yra ne tik istorinės žydų kultūros liudininkės. Tam tikra prasme jos kartu yra ir Lietuvos ambasadorės, prisidėjusios prie to, kad su Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka susipažintų tūkstančiai parodos lankytojų Vokietijoje, Šveicarijoje. Ši biblioteka, suteikė prieglobstį žydiškų knygų kolekcijai, knygoms jidiš ir hebrajų kalbomis - toms istorijos liudininkėms, kurios artimiausioje ateityje suras savo vietą planuojamoje įrengti Gaono skaitykloje. Skaitykloje bus prieinami ne tik Vilniaus Gaono darbai, bet ir kitos šios kolekcijos knygos.

UDK 069.5:908(474.5)

Antano Ulpio memorialinis rinkinys Šiaulių „Aušros“ muziejuje

Birutė LUKOŠIŪTĖ

„Aušros“ muziejus, Aušros al. 47, 5400 Šiauliai, el. paštas: birutel@takas.lt

Nemažą Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkinių dalį sudaro memorialiniai fondai. Gausūs ir vertingi yra Šiaulių sąjungos įkūrėjo Vlodo Putvinskio, „Aušros“ muziejaus įkūrėjo Pelikso Bugailišio, muziejininko ir kraštotyrininko Vinco Vaitiekūno, dailininko Gerardo Bagdonavičiaus rinkiniai. Ne toks gausus, bet ne mažiau vertingas rašytojų Žemaitės, Povilo Višinskio, Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos, Jono Krikščiūno-Jovaro archyvinis palikimas.

Vienas gausiausių (2107 eksp.) ir vienas turtingiausių vertingos medžiagos yra bibliografo, buvusio ilgamečio Lietuvos knygų rūmų direktoriaus, Lietuvos nusipelnusio kultūros veikėjo Antano Ulpio (1904-1981) memorialinis rinkinys.

Antano Ulpio vardas glaudžiai susijęs su tarpukario Šiaulių visuomeninio, politinio ir kultūrinio gyvenimo įvykiais: 1924-1926 m. jis dirbo knygų leidimo bendrovėje „Kultūra“, teatrinėse bendrovėse „Liaudies namai“ „Pastogė“. 1927 m. A. Ulpio iniciatyva buvo įkurtas Šiaulių sporto klubas. 1938-1940 m. jis visuomeniniais pagrindais vadovavo Šiaulių dramos teatro statybai, 1940 m. kurį laiką buvo ir teatro direktorius. 1940-1941 m. dirbo vykdomojo komiteto pirmininku, Antrojo pasaulinio karo metais kovojo 16-osios divizijos gretose.

1945 m. kovo 29 d. Vilniuje buvo įkurta savarankiška bibliografijos įstaiga - Knygų rūmai. 1946 m. tapęs jų direktoriumi, A. Ulpis visą savo likusį gyvenimą neatskiriamai susiejo su knyga.

„Aušros“ muziejuje A. Ulpio archyvinis rinkinys buvo sukauptas per 1984-1987 m. Jį perdavė žmona Morta Ulpienė. Komplektuojant rinkinio medžiagą buvo atsižvelgiama į šiuos dalykus:

- atrenkami dokumentai, susiję su Šiaulių miesto istorija;
- atrenkami vertingi ir reti leidiniai, kurių savo rinkiniuose muziejus dar neturėjo;
- atrenkama medžiaga apie paties A. Ulpio gyvenimą ir veiklą.

Visa A. Ulpio memorialinio rinkinio medžiaga suskirstyta ir tvarkoma pagal saugojimo vienetų grupes. Didžiausią rinkinio dalį sudaro spaudiniai (1796 vnt.). Tai

įvairios knygos, laikraščių bei žurnalų komplektai, atvirukai, žemėlapiai. Iš jų norėtusi paminėti tuos, kurie labiausiai sudomino Šiaulių miesto istorijos tyrinėtojus.

A. Ulpio fonde yra vienintelis žinomas pirmojo lietuvių kalba Šiauliuose išėjusio laikraščio „Žodis“ egzempliorius. Jį 1909 m. išleido poetas, 1863 m. sukilimo dalyvis J. Miliauskas-Miglovara (1845-1937). Nepaprastai įdomu vartyti 1923-1927 m. laikraščio „Šiaulių naujienos“ komplektus - ne tik dėl juose skelbiamos medžiagos, bet ir dėl stebinančio leidėjų išradinumo. Pavyzdžiui, kai 1927 m., leidžiant „Šiaulių naujienų“ Nr. 3, Šiaulių karo komendanto įsakymu laikraščio leidimas buvo sustabdytas, kitas numeris jau išėjo nauju „Šių dienų Šiaulių naujienų“ pavadinimu. Vėliau pasirodė „Naujos Šiaulių naujienos“, „Savaitinės Šiaulių naujienos“ ir net „Kalėdinės Šiaulių naujienos“. Tyrinėtojų dėmesį patraukia ir kiti Nepriklausomos Lietuvos metais Šiauliuose spausdinti periodiniai leidiniai. Tai visuomeninių iliustruotų savaitraščių „Mūsų momentas“ (1930), „Įdomus mūsų momentas“ (1935-1938), „Mūsų kraštas“ (1934), tautiškos minties savaitraščio „Šiaurės Lietuva“ (1931-1933) komplektai. Įdomūs ir rotaprintu išleisti „Mūsų anekdotai“, „Šiaulių anekdotai“. Tarp A. Ulpio fondo leidinių yra ir spaudos draudimo metais Tilžėje spausdintų lietuviškų knygų, Amerikos lietuvių darbininkų žurnalo „Šviesa“ 1934-1946 m. komplektai, M. Šlapelienės knygyno Vilniuje ir O. Vitkauskytės knygyno Kaune išleistų atvirukų, Antrojo pasaulinio karo metais Maskvoje išleistų lietuvių autorių knygų, XIX a. antrosios pusės knygų lenkų, vokiečių kalbomis, įvairių žodynų, bibliografinių leidinių.

A. Ulpio fonde yra 217 saugojimo vienetų dokumentinės medžiagos. Dauguma dokumentų - iš Antrojo pasaulinio karo laikotarpio. Tai A. Ulpio atsiminimai apie Šiaulius pirmosiomis karo dienomis, apie 16-ąją diviziją, jos klubo veiklą, karo metų komandiruočių pažymėjimai, leidimai. Paminėtini eksponatai - divizijos ansamblio atsiliepimų knyga ir koncertų registravimo sąsiuvinis. 16-osios divizijos istorijos tyrinėtojus sudomintų ir statistikos duomenys apie divizijos kovotojų nacionalinę sudėtį. Iš A. Ulpio sudarytos lentelės matyti, kad 1942 m. pabaigoje didžiausią 16-osios divizijos karių dalį sudarė

rusai, antri pagal skaičių buvo lietuviai, tretį žydai, o iš viso diviziono gretose kovojo 29 tautybių atstovai. Taigi vadinti 16-ąją divizioną lietuvišką yra ne visai tikslu.

Kita dokumentų dalis - tai A. Ulpiui adresuoti laiški, sveikinimai, apdovanojimai, jo asmens dokumentai. Saugomas ir A. Ulpio Šiaulių miesto Garbės piliečio pažymėjimas.

Tarp A. Ulpio rinkinio eksponatų yra 65 nuotraukos. Labai įdomios 1923-1930 m. nuotraukos, kuriose užfiksuotos Šiauliuose vykusios futbolo, lauko teniso ir net ledo ritulio varžybų ant Talšos ežero akimirkos. Ne vienoje nuotraukoje tarp sportininkų matome ir A. Ulpi. Antrojo pasaulinio karo metų nuotraukose - 16-osios diviziono karių šokiadieniai, taip pat A. Ulpis su kovos draugais. Iš vėlesnių paminėtina 1976 m. nuotrauka, kurioje A. Ulpi matome su Knygų rūmų darbuotojais minint įstaigos įkūrimo 30-metį.

A. Ulpio fonde saugomi 29 daiktiniai eksponatai. Tai įvairūs apdovanojimai, suvenyrai, A. Ulpio lauko teniso raketė, pačiūžos, kuriomis čiuožė iki pat senatvės. Įdomi 1930 m. A. Ulpiui padovanota rašalinė, papuošta sportininko figūrėle ir visada stovėjusi ant A. Ulpio darbo stalo. Ji tikriausiai simbolizavo jo aktyvaus žmogaus ir kultūros darbuotojo dvasią.

Visi rinkinio eksponatai yra saugomi „Aušros“ muziejaus naujausios istorijos sektoriaus fonduose.

¹ Lukošūtė B. Vertingas palikimas // Raudonoji vėliava. - 1985, vas. 2.

² Salatkienė B. Kuo praturtėjo „Aušra“? // Kultūros barai. - 1985, Nr. 3, p. 75-76.

³ Lukošūtė B. Pustlapiai, atversti muziejaus tyloje // Šiaulių naujienos. - 1994, vas. 26.

Summary

Memorial Collection of Antanas Ulpis at the Šiauliai „Aušra“ Museum

Birutė LUKOŠIŪTĖ

Memorial collection of the renowned Lithuanian bibliographer Antanas Ulpis, who for many years hold a post of a director of the Book Chamber of Lithuania, is one of the most impressive and immense at the „Aušra“ museum (2107 displays), also, one of the richest for its materials.

The collection has been accumulated during the years of 1984-1987. It has been delivered to the museum by his wife Morta Ulpienė.

Major part of the collection comprise publications (the

Komplektuojant A. Ulpio memorialinį rinkinį pavyko išvengti klaidų, kurių kartais atsitikdavo tvarkant gautus rinkinius. Pasitaikydavo atveju, kai memorialinė medžiaga būdavo išskirstoma į skirtingų skyrių fondus ir prirėkus surasti reikiama eksponatą tekdavo sugaišti nemažai laiko (tuo labiau, kad muziejaus fondai necentralizuoti ir skyriai išsidėstę skirtinguose pastatuose). Dabar tvarkant naujai gaunamus rinkinius, ypač memorialinius fondus, stengiamasi visą rinkinio medžiagą saugoti vienoje vietoje, neišskirstytą pagal laikotarpius į skirtingus skyrius.

A. Ulpio rinkinio eksponatai yra suinventorinti pagal eksponatų grupes, sudaryta rinkinio kartoteka. Ruošiamasi išleisti katalogą „Antano Ulpio fondas Šiaulių „Aušros“ muziejuje“.

Įdomiausi eksponatai rodyti parodose: „Antano Ulpio 90-osioms gimimo metinėms“, „Naujai gauti eksponatai“, „Knygai atiduotas gyvenimas“, skirtoje A. Ulpio 95-mečiui, Lietuvos kariuomenės 80-mečiui skirtoje parodoje, ekspozicijoje „Šiaulių miesto Garbės piliečiai“. Muziejaus darbuotojai yra paskelbę keletą straipsnių apie rinkinio eksponatus (1-5).

Rinkinio medžiagą ne kartą tyrinėjo Šiaulių bei Vilniaus aukštųjų mokyklų dėstytojai ir studentai, besidomintys istorine miesto praeimi šiauliečiai. Mums, muziejininkams, yra nepaprastai įdomu studijuoti A. Ulpio palikimą, nes jame slypi ne vienas atradimas.

⁴ Lukošūtė B. Antano Ulpio fondas Šiaulių „Aušros“ muziejuje // Literatūra ir menas. - 1999, vas. 20, p. 14.

⁵ Lukošūtė B. Knygai atiduotas gyvenimas // Šiaulių kraštas. - 1999, kovo 8.

total of 1796 items). These are varied books, sets of newspapers and journals, postcards, maps. In addition, 217 items of documentary materials are being preserved, including 65 original photographs and 29 memorial items. These displays have been not once exhibited at different exhibitions and also, they have been introduced in several articles. In 2000, a catalogue titled „Antano Ulpio memorialinis rinkinys Šiaulių „Aušros“ muziejuje“ („Memorial Collection of Antanas Ulpis at the Šiauliai „Aušra“ Museum“) is going to be issued.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTRO ĮSAKYMAS

1999 m. liepos 26 d. Nr. 277, Vilnius

DĖL NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS REDAKTORIŲ KOLEGIJOS SUDARYMO LIETUVOS NACIONALINĖJE M. MAŽVYDO BIBLIOTEKOJE

Siekiant suaktyvinti Nacionalinės bibliografijos duomenų bazės formavimą, leidinių parengimą Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos sudėtyje, kitų žinybų bibliotekų dalyvavimą nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos sudaryme bei metodinės pagalbos teikimą,

į s a k a u:

1. Sudaryti šios sudėties redaktorių kolegiją:

Dr. Vladas Bulavas
Birutė Butkevičienė
Vytautas Gudaitis
Dr. Osvaldas Janonis
Hab.dr. Domas Kaunas
Dr. Juozas Marcinkevičius
Dr. Sigitas Narbutas
Virginija Savickienė

Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos direktorius,
Vilniaus universiteto bibliotekos direktorė,
Kultūros ministerijos vyriausiasis specialistas,
Vilniaus universiteto Knygotyros katedros docentas,
Vilniaus universiteto Knygotyros katedros vedėjas, profesorius,
Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos direktorius,
Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis,
Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro skyriaus vedėja,
Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos direktoriaus pavaduotoja,
Bibliografijos ir knygotyros centro direktorė.

Dr. Regina Varnienė

2. Pavesti Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos direktoriui V. Bulavui patvirtinti redaktorių kolegijos nuostatus.

3. Laikyti netekusiu galios Kultūros ir švietimo ministerijos 1992 06 19 d. įsakymą Nr. 720 „Dėl Lietuvos nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redakcinės kolegijos“.

MINISTRAS

ARŪNAS BĖKŠTA